

TOESPRAAK EKKLESIA AMSTERDAM zondag 9 december 2018

Jozua en Jericho

Kees Kok

1.

Mozes was bevriend met God. Hij heeft met hem gesproken van aangezicht tot aangezicht, hem vaak tegengesproken en soms zelfs van gedachten doen veranderen. En hij heeft het kostbaarste ontvangen wat de mens kan krijgen: de Thora, tien leefregels, eigenhandig door God in steen gegrift, en door Mozes neer geveleid in een Kist - de 'ark' van het verbond. Mozes is gestorven zonder het land te zijn binnengegaan; hij heeft het slechts van verre mogen aanschouwen, als in een visioen. Maar heeft dan ooit één mens op aarde dat 'belofde land', 'waar gerechtigheid als rivieren stroomt' wél met eigen ogen gezien? 'Hoe verder onze ogen reiken, hoe verder weg de bergen wijken van rood en goud, ons toegezegd.'

Als opvolger van Mozes krijgt Jozua de zware taak, het juk, opgelegd om de Thora - die onderwijzing - in te voeren, te importeren in Kanaän, en zo een begin te maken met dat 'eeuwig beloofde land'. Hij moet leren hoe je dat tegen alle gangbare zeden en gewoonten in verovert: niet met het zwaard, met wagens en paarden, moord en doodslag, maar met de Thora. Die tien woorden moeten uit de Kist komen, vlees worden, tastbare werkelijkheid. Tot drie keer toe krijgt Jozua te horen: 'Wees sterk en vastbesloten.' Sterk waarvoor? Om de vijand te verslaan? Nee, om in de harde strijd om het bestaan, bij het zoeken naar een veilige woonplaats, vast te houden aan al die 'wijzende woorden'. Om 'tot inzicht' te komen, staat er twee keer. Om het hoofd koel en het hart warm te houden. 'Wees sterk en vastbesloten, jij, jij zult dit volk het land doen beërven' (Jozua 1:6). Het land van de voorvaders, van Abraham, Izaäk en Jakob, wordt niet veroverd, maar *gegeven*, als erfenis. Als de kinderen van Israël na hun slavenbestaan in Egypte en veertig jaar rondzwerven in de woestijn aankomen bij het land, wordt de Kist van het Verbond de Jordaan, de grensrivier, in gedragen. Dan splijten zich de wateren en kunnen ze droogvoets naar de overkant. Wat de staf in de hand van Mozes deed bij de uittocht, doet hier de Thora, de nalatenschap van Mozes.

2.

Ook bij het verhaal over de verovering van Jericho speelt de Kist van het Verbond een centrale rol. Zes dagen lang moet in processie een soort stille omgang rond de stad worden gemaakt. Voorop zeven priesters met *sjofars* (bazuinen) en daarachter de Kist, gevolgd door het volk. En op de zevende dag moet die ommeegang zeven maal gemaakt worden. Dan moeten de priesters op hun sjofars bazuinen wat ze kunnen, en het volk moet schreeuwen wat het kan. Dan storten de muren in en de 'slag' is gewonnen. Dat is geen verovering, dat is een processie, dat is liturgie.

Nota bene. Die zeven sjofars of bazuinen vinden we ook terug in het laatste boek van heel de bijbel, Openbaring. Daar worden ze geblazen door zeven engelen en kondigen ze de beslissende eindstrijd aan tegen het beest, het grote kwaad (Openbaring 8-11). En na de zevende bazuin verschijnt ook de Ark van het Verbond weer ten tonele (Openbaring 11:19). Dat is geen toeval. Heel de bijbel, inclusief het jongste deel dat wij Nieuwe Testament noemen, is één groot samenhangend taalweefsel met telkens terugkerende motieven. Zo loopt er een verhaallijn, een rode draad, van 'Jericho' naar het 'Babylon' van Openbaring, twee steden als symbolen van alles wat een nieuwe, betere wereld in de weg staat.

Jericho is de oudste bekende stad ter wereld. Archeologen hebben resten van stadsmuren gevonden van acht- tot tienduizend jaar vóór onze jaartelling: twee meter dikke muren en een ronde toren van negen meter hoog en acht meter in omtrek. Zo'n drieduizend jaar vóór onze jaartelling was Jericho al zeventien keer verwoest, door oorlogen en aardbevingen, en evenzovele keren herbouwd.

In de tijd waarin de Israëlieten zich volgens het verhaal in Kanaän zouden hebben gevestigd, was de stad al eeuwen een ruïne, en zij is pas veel later herbouwd. Het hele verhaal over de inname van Jericho is dus 'verbeelding', mythologie, verhaal. Jericho speelt daarin de rol van de gesloten toegangspoort tot Kanaän. Zij is het symbool van een potdichte samenleving. 'Niemand ging eruit, niemand kwam erin', geen muis, laat staan een mens. Geen toegang voor de ander, de vreemdeling, voor de aan slavernij, honger en woestijn ontkomen asielzoeker.

Jericho was en is overal waar muren en torens, forten, forums en vrijheidspartijen worden opgericht om de ander te weren. En zijn muren zitten diep in het onderbewuste van tallozen overal ter wereld, als afweer tegen ieder die anders denkt, gelooft, leeft: de Jood, de moslim, de christen, de homo...

Maar komen die kinderen van Israël het land dan niet inpikken en afpakken? Daar lijkt het toch sterk op. En dan worden ook nog eens hele steden na hun verovering, 'op Gods bevel' over de kling gejaagd, 'in de ban gedaan' heet dat, 'met het scherp van het zwaard'. Zie je wel, de bijbel barst van het geweld.

Jazeker, want de bijbel is van A tot Z een 'boek van mensen over mensen', over *deze* wereld die vol geweld is. Ook alles wat daarin over God gezegd wordt, wat over hem beweerd wordt, is afkomstig van mensen. Maar toch mogen we op grond van het 'meerderheidsstandpunt' van de zeer uiteenlopende geschriften uit heel verschillende tijden die ooit als 'bijbel' zijn verzameld en geredigeerd, rustig aannemen dat God géén bevel geeft om mensen uit te roeien, al wordt hem dat wel in de mond gelegd. Dat zou volstrekt niet te rijmen zijn met de God die Mozes de Thora geeft, de Tien Woorden, in het hart waarvan onuitwisbaar gegrift staat 'Jij zult niet doden, niet moorden'. Maar wat moeten we dan met die *mythologische* oerverhalen? Gaat het daarin over een andere, of een veranderlijke God? Of zijn ze geschreven vanuit de behoefte van machteloze mensen aan een God die wil dat het kwaad geheel en al de wereld uit wordt geholpen? Misschien hebben wij die behoefte niet meer zó. Maar vinden wij niet allemaal dat het kwaad de wereld uit moet: de moordenaarsregimes, de drugs- en wapenhandelaren, de uitbuiters, de mensenschenders? Jericho is slechts een eerste slag tegen het grote kwaad, dat alle eeuwen zal duren, tot op vandaag. En dwars door alle geweld daagt, ook in de oudste lagen van de bijbel, als een licht in de duisternis steeds weer haar kernboodschap: het inzicht dat de uiteindelijke overwinning slechts komt met het doen van die woorden: heb eerbied voor het leven en voor geen andere God dan die van het leven; vier elke zevende dag de vrijheid en rust voor jou en iedere ander; gedenk waar je vandaan komt; niet moorden, geen ontrouw, niet stelen, niet liegen, niet altijd maar meer willen hebben. Zo helder, zo evident.

4.

Jericho mag niet worden herbouwd. Dat zal ten koste gaan van de eerstgeborene, met andere woorden van de toekomst, zo waarschuwt het verhaal na de ineenstorting van haar muren (Jozua 6:26). Maar als het koningschap van Israël een paar eeuwen later onder Achab zijn morele dieptepunt heeft bereikt en niet langer JHWH, maar de Baäl god is in Israël; als het volk omkomt van de honger en de ene oorlog volgt op de andere - dan, in die dagen, wordt Jericho herbouwd. En veel later zal Herodes de Grote, u weet wel, die kindermoordenaar, er een kolossaal winterpaleiscomplex laten bouwen. In het evangelie van Lukas lezen we dat de weg van Jeruzalem naar Jericho een soort *no go area* was (Lukas 10:25-37). Een Samaritaan, een vreemdeling, redt er een man die door rovers gemolesteerd is. Maar ook hier is licht: als Jezus, Jehosjoe'a-Jozua op zijn Hebreeuws, Jericho binnenkomt, bekeert zich daar de oppertollenaar-afperser Zacheüs: hij geeft de helft van zijn bezit aan de armen. Waarop Jezus zegt: 'Heden is aan dit huis - deze stad - redding geschonken' (Lukas 19:9).

5.

Het Jericho-lied, dat nog deze zomer het licht zag, is een midrasj bij het bijbelse Jericho-verhaal. Een midrasj is een Joodse vorm van bijbeluitleg met dichterlijke vrijheid. De midrasj kiest positie, soms dwars tegen de letter van de tekst in, zeer zorgvuldig, maar ook onbezorgd en niet zonder humor. Zij volgt daarbij het inzicht dat door de Tien Woorden wordt opgeroepen, het meerderheidsstandpunt, de geest van de Schrift, en probeert vandaaruit de tekst naar ons toe te vertalen, naar ons hoofd en ons hart, onze tijd.

Het Jericho-lied gaat over ons eigen 'Europajericho'. 'Americho' of 'Australicho' had ook gekund, maar nu even niet. Het gaat over de angst voor de 'horden wezens' die op Europa afkomen. Een angst die steeds verder wordt opgestookt door steeds meer partijen die de vrijheid - hun *eigen* vrijheid - hoog in het vaandel hebben. Een angst die deels voortkomt uit een slecht geweten, dat zich doof en blind houdt voor de oorzaken waarom die wezens hun toevlucht bij ons zoeken. Het wil niets weten van de historische eigen schuld aan slavernij, kolonialisme en uitbuiting. Het lied zingt daar tegenin. De wezens die Europajericho binnen komen, blijken mensen die het komen redden. Zij breken de muren van wantrouwen en angst af en klimmen bij ons binnen, niet om ons te haten, maar om ons te beminnen. Als wij de vreemdeling niet liefhebben, zullen zij *ons* wel liefhebben. Ze zullen bouwen en bebouwen, kinderen krijgen en ons genezen van onze dolgedraaide, geprivatiseerde, geliberaliseerde, klimaatverpestende vierentwintig-uurs-economie, en ons leren de rust van de zevende dag weer te vieren. Wij zullen veilig met hen samenwonen. Dat zal een droom zijn. Een adventsvisioen.

Jericho, Europajericho? O-ho? Ja-ho en amen!